jë komb evropian: raporti ndërmjet mendjeve e figurave më të ndritura të tij, në të gjitha kohërat pa përjashtim, që kanë punuar jashtë vendit e për të tjerë ndaj atyre që kanë punuar brenda vendit e për Shqipërinë është një numur shumëfish dhe jo një fraksion. Vetëm ky fakt është dhimbshmërisht ç'inkurajues për të gjithë intelektualët e tjerë të racës shqiptare kudo që janë dhe jo të këtij kalibri madhor.

Problemet e përshkruara dhe të analizuara në këtë shkrim dhe me të cilat ballafaqohet shoqëria dhe shteti shqiptar janë shumë serioze për vetë ekzistencën e saj. Sa më tepër që të shtyhen dhe të injorohen këto probleme aq më tepër kohë do t'i duhet shoqërisë shqiptare për të dalë nga kjo gjendje vetëshkatërruese dhe për t'u emancipuar, rimëkëmbur e zhvilluar. Por mos të harrohet se ky injorim e mosveprim mund të shtrihet shumë në kohë saqë shoqëria dhe shtetit shqiptar praktikisht falimentojnë e dështojnë dhe bëhen të paaftë për t'u rimëkëmbur vetë. Ky pohim nuk është një keqdashësi ose dëshirë ndjellakeqe por është një rrezik potencial që ekziston dhe duhet e mundet të shmanget. Një njeri i vetëm sado i veshur me pushtet nuk munda ta ndryshojë këtë rrjedhje dhe formula e receta të gatshme që mund të ndiqen me lehtësi s'ka. Zgjidhjet kërkojnë vullnetin kolektiv për të hartuar e marrë pjesë në zbatimin e një plani me drejtim strategjik të qartë dhe të detajuar me objektiva e afate.

Lexuesi i vëmendshëm i pjesës së dytë të këtij shkrimi mund ta ketë nuhatur menjëherë se dy janë frontet kryesore ku zgjidhja shpaloset me tërë hapsirën përfshirëse të saj:

1) Hartimi i varianteve e drejtimeve strategjike për një zhvillim ekonomik kombëtar që sigurojnë të ardhura të mjaftueshme, të kontrollueshme e të vazhdueshme për të mbuluar shpenzimet dhe shlyerjen e detyrimeve. Si rrjedhojë hartimi e detajimi i një plani ekonomik afatgjatë për vënien në jetë të variantit më të pranueshëm, më të realizueshëm dhe më të leverdisshëm strategjik;

2) Hartimi i një plani ambicioz e agresiv për identifikimin e shërbimeve dhe programeve më të rëndësishme që ka shteti për të kryer normalisht funksionet e sipërpërmendura dhe planifikimi e zbatimi i të gjithë hapave të hollësishme për të vënë në jetë e punë këto shërbime e programe.

Si përfundim, përsa i përket frontit të parë veprues të paraqitur po më lart, unë mendoj se kombi e shoqëria shqiptare ka intelektualë shumë të aftë që mund të drejtojnë e kontribojnë intensivisht në këtë drejtim. Ky front mendoj se mund të atakohet me një pjesëmarrje mjaft të gjerë të personaliteteve intelektuale shqiptare të të gjitha fushave të aktivitetit njerëzor por sidomos ekonomiko-financiar dhe ligjor. Ky front mendoj se duhet institucionalizuar sipas arsyetimit dhe logjikës së shprehur në paragrafin e arsyes së katërt të kësaj pjese.

Ndersa sfida ime personale qendron në përgjegjësinë time intelektuale, profesionale dhe qytetare për të pranuar rolin kryesor në drejtim dhe kontribut intensiv në frontin e dytë hartues e ndërveprues të paraqitur pak më lart. Kjo rrjedh nga vetëdija e njohjes mjaft të mirë të gjendjes se ku kemi qenë, ku jemi e ku duhet të jemi po ashtu dhe nga vizioni tërësor i rrugës që duhet të përshkojmë për të arritur aty ku duhet të jemi.

Duke qenë i bindur se po ngacmoj e nxis një frymë të re përkushtimi atdhetar të emancipuar, mbetem i kushtëzuar nga shkalla e pranimit e përkrahjes së kësaj bindje nga lexuesi shqiptar e shqipfolës kudo qoftë.

---

shoqërinë dhe shtetin shqiptar. Me mendësinë e tanishme, tejet primitive, me të cilën shoqëria shqiptare, nëpërmjet grupimeve politike që e përfaqësojnë atë, ndërton shtetin dhe qeveris e administron vendin, ndihmon të gjarat që kjo "periudhë kalimtare/përgatitore" të vazhdojë me dekada të tëra pa u arritur një gjendje e re deri diku solide, e formuar dhe përgjithësisht e përcaktuar. Historikisht shprehja "periudhë kalimtare" u ka pëlqyer pothuajse të gjithë politikanëve që kanë qeverisur (lexo: mashtruar) Shqipërinë dhe shoqërinë shqiptare këto 75 vjetët e fundit. Por më ironikja është se edhe publiku shqiptar duket se i pëlqen të mashtrohet me pritjen (që ndjehet si rendje) plot ankth drejt iluzionit që s'ka asnjë fund të përcaktuar me objektiva ekonomikë e socialë strategjikë të arritshëm, të matshëm e të krahasueshëm në çdo fazë.

Qëllimi i këtij shkrimi analizë është për të treguar këndvështrimin personal dhe të mirëinformuar timin si edhe për të ndihmuar e kontribuar në projektimin e perspektivave të shoqërisë shqiptare për një shtet modern e ligjor - kjo në rast se grupi apo grupet drejtuese të shtetit shqiptar dhe opinioni i emancipuar intelektualo-shoqëror e politik shqiptar ka dashamirësinë dhe e sheh me mendje të hapur e pa megalomani e xhelozi mesjetare dhe cmirë bizantine këtë vështrim analitik. Kundrejt çdo keqinterpretimi të qëllimit tim të shprehur më sipër dëshiroj të pohoj me krenari të palëkundur se unë e kam gjetur një mbijetesë dinjitoze e mjaft të lakmuar nga shumë individë të shoqërisë kanadeze pa nevojën dhe domosdoshmërinë e shtetit shqiptar; ndërsa shteti dhe shoqëria shqiptare e ka tejet dhe dhimbshmërisht të nevojshme modernizimin dhe emancipimin e tij dhe të saj me kontribute të grumbulluara nga përvoja të suksesshme e jo të dështuara, të provuara e jo të stisura, të pa stimuluara nga nepotizmat e patronazhet lidhës miqësoro-fisnorë, të pa injektuara nga interesa e faktorë rrethanorë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë apo edhe të kështilltarëve të huaj. Kjo mbijetesë e pa kompromentuar në etapa krejt të pabarabarta jetësore në shoqëritë shqiptare e kanadeze përbën një ndërthurje ideale e shumë të rrallë për një kontribut të zëshëm.

Për këtë qëllim vendosa të parashtroj mendime e mia personale në mënyrë analitike, jo të fundme dhe të plota, por specifike dhe të përzgjedhura të funksioneve të një shteti modern që përfaqëson vërtet një shoqëri të emancipuar, të krahasuara ato me funksionet e shtetit shqiptar ashtu siç e kam jetuar vetë gjatë viteve të jetesës në Shqipëri dhe ashtu siç po e vëzhgoj me cilësinë e analistit vëzhgues, pas ndryshimit të vendbanimit tim kryesor, por gjithmonë nga afër, gjatë çdo qëndrimi tim në Shqipëri disa here në vit.

REVIEW

Inxhinierët dhe studiuesit Genc Samimi dhe Dritan Çoku, dy njerëz që merren kaherë me Beratin, alias "Qytetin e Bardhë" sollën për publikun ditët e fundit një libër të jashtëzakonshëm studimor në gjininë e monografisë, me një material të detajuar për kishat e qytetit të famshëm. Genc Samimi, restauratori veteran, e përshkruan me kujdes këtë situatë dhe amullinë që ekzistonte para disa dekadash në kohën kur bënte punën e tij restauruese dhe konservuese në kalanë dhe qytetin e Beratit...

Kishat e kalasë së Beratit për herë të parë në një monografi të plotë

NGA BEN ANDONI

Ka një zakon të hershëm në vendin tonë, të cilën mund ta hasësh si indikacion deri tek Hahn, ku në udhëtimet e tij, fshatarët për t'i treguar vjetërsi të vendit ku jetojnë, i tregojnë udhwtarit tw famshwm kisha dhe numër të madh objektesh kishtare. Ky zakon, rrudhur në kohë për shkak të revolucionit antifetar në vendin tonë, ishte e rrënjosur jo thjesht te pjesa e folkut por lexuesi e haste deri në sintezat e punimeve që studiues të ndryshëm vendas për të treguar identitetin kombwtar nën Perandorinë Osmane e theksonin identitetin fetar, kuptohet duke iu rujajtur ngjyresave. Për hir të së vërtetës, Perandoria Osmane krahas asaj politike që ndoqi kundër shqiptarëve nuk është se u tregua kaq e ashpër me klerin. Ky i fundit, i rrudhur në kushte jo aq të mira, jetoi mirë nën sqetullën e perandorisë.

Inxhinierët dhe studiuesit Genc Samimi dhe Dritan Çoku, dy njerëz që merren kaherë me Beratin, alias "Qytetin e Bardhë" u munduan dhe sollën për publikun ditët e fundit një libër të jashtëzakonshëm studimor në gjininë e monografisë, me një material të detajuar për kishat e qytetit të Beratit. Genc Samimi, restauratori veteran e përshkruan me kujdes këtë situatë dhe amullinë që ekzistonte para disa dekadash në kohën kur bënte punën e tij restauruese dhe konservuese në kalanë dhe qytetin e Beratit. Dhe për ta zgjidhur këtë rebus, në bashkëpunim me një studiues të nderuar të Beratit, ata arritën të sjellin një monografi me pretendime shumë të larta, botuar nga PEGI, me ndihmën e shumë dashamirëve për kulturën. Rrethanat historike të Krishtërimit dhe pastaj Kalatë janë dy seksionet bosht të kësaj monografie, që ka elementë të ilustruar deri në detaje më të imta dhe plotësuar me një kronologji fotosh shumë interesante. Autorët e nisën punën si sfidë por duket se burimin e shkruar më të madh e të rëndësishëm për idenë lidhur me numrin real të kishave e mbështetën në librin historik me titull: "Përshkrim i shkurtër historik Metropolia e shenjtë e Beligradit (Beratit)", i botuar nga

autori Peshkopi Anthin Aleksudhi.

Mitropoliti, i cili jetonte në Kalanë e Beratit në shekullin e XIX dhe që e botoi librin përshkrues në Korfuz, në një farë mënyre ezauron njohuritë që ishin deri atëherë për kishat por edhe strukturën e tyre. Siç ndodh zakonisht tek ne, shumë autorë duke iu referuar njëri-tjetrit më shumë e konfuzojnë të gjithën, pasi ishte e pamundur në vetëm 9.6 hektarë, ku ekzistonin më shumë se 150 objekte të ngriheshin kaq shumë lloje institucionesh fetare.

Autorët e fitojnë shpejt sfidën me numrat dhe pastaj hidhen në atë që i mungon realisht publikut: përshkrimit të objekteve reale dhe realisht atë imazh që i dha krenarinë e madhe qytetit të Beratit. Kishat e Beratit duket se do t'i kenë dhënë shumë mundësi konkurrence komunitetit mysliman që të ndërtonte xhami, ashtu si anasjelltas pretendimet e larta të ndërtimeve të këtij kulti ndikuan për cilësitë e veprave të ritit ortodoks... Të dy besimet, përveç dallimeve të dukshme kanë marrë dhe shkëmbyer nga njëri-tjetri por më shumë akoma janë ndikuar që të përsosin pafund arritjet e tyre. Autori do të shkruante pak vite më parë se: "Kuptohet se kjo garë bëri, që të dy besimet të ngrinin dhe legjendat urbane mesveti. Ato kapnin një spektër të ndryshëm, por në këtë vend flitet për shumë më tepër objekte kulti sa mund të jenë në të vërtetë. Një e tillë, i atribuohet për shembull, kalasë, ku besohej se ishin plot 40 kisha, një shifër që më shumë se hipotetike nuk i përgjigjet strukturës së hapësirës së kalasë. Megjithatë, paçka shifrës së fryrë të kishave duhet thënë se ato ekzistueset kanë qenë të një niveli të tillë, saqë jo vetëm e justifikojnë namin, por i japin të gjithë religjionit shqiptar një vello nderimi të pashembullt.

Do të ndaleshim më shumë në pjesën kristiane, jo për ta veçuar, por ngaqë kjo shkon më shumë me temën tonë. Sqarojmë se në Berat, këtij niveli, i është përgjigjur dhe një nivel sipëran dëshmish të tëra doreshkrimore, që përfaqësojnë intelektin e njerëzve që i bënë ato. Është e pakët të thuhet sot se Kodiku i Purpurt (Codex Purpureus Beratinus O) i shekullit VI, i shkruar në pergamen të purpurt, përbën një nga fare pak kopjet e vetme të gjetura të këtij lloji, në të gjithë botën. I dyti është Kodiku i Artë (Codex Aureus), i shekullit IX, shkruar në

pergamen me shkronja ari. Të shkruara në greqishte, ato u rizbuluan në kështjellën e qytetit dhe pas restaurimeve të kujdesshme jashtë vendit, sot, ruhen në Muzeun Historik Kombëtar në Tiranë".

Genc Samimi, që ka vite që punon në këtë qytet, por edhe më një përvojë të vyer dhe studiuesi i nderuar Dritan Çoku bën një gjë shumë të bukur sepse shkuan thellë dhe u morën realisht me dokumentimin dhe gjithçka dihet deri më sot qoftë me zbukurimin e interioreve dhe elementët arkitektonikë të kishave, ku mund të shijohet dora e artistëve vërtetë të zotë vendas dhe mbase dhe shumë të huajve syresh.

Dy autorët e mrekullueshëm Onufri dhe i biri Nikolla janë aty dhe fare të kapshëm me shfletimin që bën shumë përcjellje në forma të ndryshme përmes skicimit, fotografisë, detajit, shpjegimit të ngushtë dhe historisë të çdo objekti, ku një lexues shikon shtrirjen e gjatë të kulteve deri në periudhën paleokristiane, ku falë detaje arkitektonike si disa kolonada dhe kapitele interesante, bëhet e dukshme ekzistenca e kishave paleokristiane prej shekujve IV-VI (Shën Todri). Kishat e shekujve XIII-XIV si Shën Mari Vllaherna, Shën Triadha dhe Shën Mëhilli janë të paarritshme, sa i përket elementëve dhe komplet strukturës. Dëshmi e bukur e një pune të bukur por më shumë se kaq përmbledhja e një historie e cila s'mbaron prej shekujsh.